

Статтю присвячено обґрунтуванню індексного та кластерного підходу до аналізу соціально-економічних факторів якості життя населення в системі державного управління регіонами України в умовах війни та повоєнного відновлення. Показано, що традиційні макроекономічні показники не відображають повною мірою територіальні відмінності у доступі до доходів, зайнятості, соціальних послуг, житла, безпеки, інфраструктури та інституційної підтримки. Запропоновано систему блоків інтегрального індексу якості життя регіону: економічна забезпеченість; соціальна інфраструктура та доступ до послуг; демографічна й міграційна стійкість; житлово-комунальні та екологічні умови; соціальна згуртованість, безпека та інституційна спроможність. Обґрунтовано етапи розрахунку індексу: добір індикаторів, нормування показників, агрегування у блокові індекси, формування інтегральної оцінки та перевірка чутливості результатів. Доведено доцільність поєднання індексного аналізу з кластеризацією регіонів, що дозволяє перейти від лінійного рейтингу до управлінської типології територій. Виокремлено п'ять профілів регіонів: столично-агломераційний і економічно концентрований; відносно стійкий приймальний; індустріально-транзитний; прифронтний і сильно постраждалий; структурно обмежений. Визначено управлінські пріоритети для

УДК 351:316.4:332.1:303.7

Кащук М.І. аспірантка, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

Соціально-економічні фактори якості життя населення в системі державного управління регіонами України

(Socio-Economic Factors Of The Quality Of Life Of The Population In The System Of State Administration Of The Regions Of Ukraine)

кожного профілю, зокрема відновлення критичної інфраструктури, підтримку житла, посилення соціальних сервісів, розвиток зайнятості, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб і цифровізацію моніторингу. Результати дослідження можуть використовуватися у формуванні регіональних стратегій розвитку, програм відновлення, соціального захисту та міжбюджетного планування.

Ключові слова: якість життя населення, регіональний розвиток, індексний аналіз, кластерний аналіз, соціально-економічні фактори, державне управління, повоєнне відновлення.

Постановка проблеми. Якість життя населення регіонів України в умовах воєнного стану та підготовки до повоєнного відновлення не може оцінюватися лише через середні макроекономічні показники. Для публічного управління важливо бачити територіальні відмінності: де поєднуються прийнятний рівень доходів, доступність соціальних послуг, безпека, житлова спроможність, стан інфраструктури та довіра до інституцій, а де критичні ризики накладаються один на один і формують довгострокову пастку соціального відставання. Саме на регіональному рівні загальнодержавні цілі соціальної політики перетворюються на конкретні бюджетні рішення, програми підтримки домогосподарств, відновлення житла, доступу до освіти, медицини, зайнятості та соціальних сервісів. Тому управління якістю життя потребує не тільки загального моніторингу, а й інструментів порівняння регіонів, виявлення факторів, які визначають відмінності між ними, та групування територій за близькими профілями проблем.

В українських умовах особливої ваги набуває поєднання індексного та кластерного аналізу. Індекс дозволяє звести різномірні показники до узгодженої шкали та отримати інтегральну оцінку. Кластеризація дає можливість не ранжувати області механічно від «кращих» до «гірших», а побачити типи регіонів: економічно активні й інфраструктурно навантажені; відносно безпечні, але ресурсно обмежені; прифронтові та деокуповані з високими безпековими втратами; території, що виконують приймальну функцію для внутрішньо переміщених осіб. Такий підхід відповідає логіці людиноцентричного публічного управління, оскільки орієнтує державу не на однакові заходи для всіх, а на диференційовані управлінські рішення з урахуванням соціально-економічного профілю кожного регіону.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. У міжнародній практиці якість життя дедалі частіше розглядається в парадигмі «beyond GDP», тобто поза межами суто економічного виміру. У документах OECD добробут населення оцінюється через матеріальні умови, здоров'я, освіту, безпеку, довкілля, соціальні зв'язки, баланс часу, громадянську участь і ресурси майбутнього добробуту [1]. Територіальний підхід до Цілей сталого розвитку підкреслює, що значна частина цілей не може бути досягнута без участі субнаціонального рівня управління, оскільки саме міста, громади та регіони відповідають за наближення послуг до людини, локальну інфраструктуру, просторове планування та партнерство зі стейкхолдерами [2]. Для України ці положення набувають практичного значення через нерівномірність руйнувань, переміщення населення, різну бюджетну спроможність громад і різні масштаби відновлення.

Аналітичні матеріали Світового банку, Європейської Комісії, ООН та Уряду України щодо оцінювання збитків і потреб відновлення засвідчують, що наслідки війни мають чітко виражений територіальний характер: найбільші втрати концентруються у прифронтових і постраждалих регіонах, але соціальні ефекти поширюються на всю країну через міграцію, розриви на ринку праці, навантаження на соціальну інфраструктуру та зміну фінансової стійкості домогосподарств [3]. Опитування домогосподарств у межах *Listening to Ukraine* доповнюють статистичну картину суб'єктивними оцінками доступу до послуг, доходів, безпеки та добробуту [4]. Дані Державної служби статистики України залишаються базовим джерелом для кількісного аналізу регіональних відмінностей, проте в умовах війни потребують доповнення адміністративними даними, відкритими наборами, результатами репрезентативних опитувань і даними гуманітарних організацій [5].

Попередні публікації авторки вже розглядали теоретичні засади соціальних механізмів підвищення якості життя, концепцію соціальної якості та моніторинг якості життя як інструмент удосконалення державного управління. У цій статті акцент зміщено на наступний етап дослідження - емпіричну типологізацію регіонів за соціально-економічними факторами. На відміну від попередніх статей, основна увага приділяється не визначенню категорій і не загальній моделі моніторингу, а побудові прикладної аналітичної схеми, яка може використовуватися органами влади для пріоритезації відновлення, таргетування соціальної підтримки та формування регіональних програм розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування підходу до визначення соціально-економічних факторів якості життя населення регіонів України на основі поєднання інтегрального індексу та кластерного аналізу, а також формування типології регіонів, придатної для використання в системі державного управління. Для досягнення мети визначено такі завдання: уточнити склад факторів якості життя, релевантних українським умовам війни та відновлення; описати процедуру побудови регіонального

індексу якості життя; запропонувати логіку кластеризації областей за профілями соціального розвитку; визначити управлінські наслідки для різних груп регіонів.

Виклад основного матеріалу. Під соціально-економічними факторами якості життя населення регіону доцільно розуміти сукупність умов, ресурсів і обмежень, які впливають на реальні можливості людини підтримувати гідний рівень добробуту, користуватися базовими послугами, зберігати безпеку, брати участь у суспільному житті та планувати майбутнє. На відміну від вузької логіки оцінювання доходів, цей підхід поєднує матеріальні, соціальні, інфраструктурні, безпекові та інституційні складові. Матеріальний блок охоплює доходи, зайнятість, структуру споживання, рівень бідності, можливості домогосподарств покривати базові витрати. Соціальний блок відображає доступність освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг, житла й комунальної інфраструктури. Безпековий блок враховує ризики, пов'язані з близькістю до лінії бойових дій, руйнуваннями, мінною небезпекою, вимушеним переміщенням і навантаженням на приймаючі громади. Інституційний блок характеризує здатність органів влади перетворювати дані на рішення, координувати ресурси та забезпечувати участь громадян (табл. 1).

Таблиця 1

Блоки інтегрального індексу якості життя населення регіону

Блок індексу	Зміст блоку	Типові індикатори	Управлінське використання
Економічна забезпеченість	Доходи, зайнятість, фінансова спроможність домогосподарств	заробітна плата, зайнятість, оцінка достатності доходів	таргетування підтримки та політики зайнятості
Соціальна інфраструктура	Доступ до базових послуг	освіта, медицина, соціальні послуги, цифрові сервіси	планування мережі послуг
Демографічна та міграційна стійкість	Склад населення, переміщення, навантаження на громади	ВПО, повернення, старіння, сім'ї з дітьми	розподіл субвенцій і сервісів
Житлово-комунальні умови	Житло, енергія, вода, транспорт, довкілля	пошкодження житла, доступ до комунальних послуг	пріоритети відновлення
Безпека та інституційна спроможність	Фізична безпека, довіра, здатність влади реагувати	ризики, укриття, відкриті дані, участь громадян	оперативне реагування і стратегічне планування

Для побудови індексу якості життя населення регіону пропонується використовувати багаторівневу систему показників. На першому рівні виділяються п'ять

блоків: економічна забезпеченість; соціальна інфраструктура та доступ до послуг; демографічна й міграційна стійкість; житлово-комунальні та екологічні умови; соціальна згуртованість, безпека та інституційна спроможність. На другому рівні кожний блок наповнюється конкретними індикаторами. Наприклад, економічна забезпеченість може включати середню заробітну плату, рівень зайнятості, частку економічно активного населення, оцінку фінансового стану домогосподарств і частку одержувачів соціальної підтримки. Соціальна інфраструктура може оцінюватися через доступність медичних і освітніх послуг, навантаження на заклади, відстань до базових сервісів, наявність цифрових каналів отримання адміністративних послуг. Для житлового блоку важливими є пошкодження житлового фонду, доступ до води, тепла, електроенергії, стан транспортної інфраструктури та вартість житлово-комунальних послуг.

Особливість українського кейсу полягає в тому, що традиційні статистичні ряди необхідно коригувати з урахуванням неповноти даних на тимчасово окупованих територіях, змін чисельності населення та воєнних ризиків. Тому індекс не повинен претендувати на абсолютну оцінку «якості життя» в усій її складності. Його функція - забезпечити порівнювану аналітичну основу для управлінських рішень. З практичної точки зору доцільно поєднувати три типи даних: офіційні статистичні показники; адміністративні дані органів влади щодо послуг, руйнувань, отримувачів допомоги; результати опитувань домогосподарств, які фіксують суб'єктивну оцінку безпеки, достатності доходів, доступу до медицини, освіти та соціальної підтримки.

Процедура розрахунку інтегрального індексу складається з кількох послідовних етапів. Перший етап - відбір індикаторів за критеріями релевантності, доступності, порівнюваності та керованості з боку публічної політики. Другий етап - перевірка показників на дублювання, надмірну кореляцію та інтерпретаційну придатність. Третій етап - нормування даних, тобто переведення показників у шкалу від 0 до 1. Для стимуляторів, де більше значення означає кращу якість життя, застосовується пряме нормування. Для дестимуляторів, де більше значення означає погіршення умов, використовується зворотне нормування. Четвертий етап - агрегування показників у блокові індекси, а блокових індексів - в інтегральну оцінку регіону. П'ятий етап - перевірка чутливості результатів до зміни ваг і складу індикаторів.

У спрощеному вигляді блоковий індекс можна подати як середнє нормованих показників відповідного блоку. Інтегральний індекс якості життя регіону доцільно розраховувати як зважену суму блокових індексів: економічна забезпеченість, соціальна інфраструктура, демографічна та міграційна стійкість, житлово-комунальні й екологічні умови, безпека та інституційна спроможність. За відсутності достатніх підстав для експертного переважування на першому етапі доцільно застосовувати рівні ваги, а в подальшому проводити сценарний аналіз із підвищеною вагою безпекового блоку для

прифронтових регіонів і підвищеною вагою соціальної інфраструктури для регіонів, що прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб.

Кластерний аналіз у цій моделі виконує не допоміжну, а управлінську функцію. Якщо індекс дає загальну оцінку, то кластеризація показує, чому регіони з близькими інтегральними значеннями можуть потребувати різних управлінських рішень. Наприклад, одна область може мати відносно високий економічний потенціал, але значні житлові руйнування й безпекові ризики; інша - нижчі доходи, але кращу безпеку та стабільнішу соціальну інфраструктуру. У традиційному рейтингу вони можуть опинитися поруч, але практичні заходи для них будуть різними. Саме тому кластеризація має проводитися не лише за інтегральним індексом, а за набором блокових індикаторів.

Для групування регіонів доцільно застосовувати ієрархічну кластеризацію на етапі первинного виявлення структури та метод *k*-середніх на етапі уточнення кластерів. Перед кластеризацією показники мають бути стандартизовані, щоб індикатори з різними одиницями вимірювання не спотворювали відстані між регіонами. Кількість кластерів визначається не лише статистичними критеріями, а й управлінською інтерпретованістю: груп має бути достатньо, щоб відображати реальні відмінності, але не настільки багато, щоб унеможливити використання результатів у державній політиці. Практично прийнятною є модель із чотирма або п'ятьма кластерами, які відповідають різним профілям потреб.

Апробація підходу на логіці відкритих статистичних і адміністративних показників дає підстави виокремити п'ять типів регіональних профілів. Перший профіль - столично-агломераційний і економічно концентрований. Для нього характерні вищі доходи, більша концентрація зайнятості, розвинуті цифрові та адміністративні сервіси, але водночас висока вартість життя, значне навантаження на житло, транспорт і соціальну інфраструктуру. Другий профіль - відносно стійкі приймальні регіони, які мають нижчі безпекові ризики й виконують функцію розміщення внутрішньо переміщених осіб, але стикаються з обмеженою бюджетною базою, зростанням попиту на медичні, освітні та соціальні послуги. Третій профіль - індустріально-транзитні регіони з помітною роллю логістики, промисловості та релокації підприємств, де якість життя залежить від здатності ринку праці адаптуватися до нових умов. Четвертий профіль - прифронтові та сильно постраждалі регіони, де ключовими факторами є безпека, руйнування житла й інфраструктури, доступ до базових послуг та ризик депопуляції. П'ятий профіль - території з накопиченими структурними обмеженнями, де навіть за відносної безпеки зберігаються низькі доходи, слабка інфраструктура, демографічне старіння та обмежені можливості самореалізації населення.

Соціально-економічні фактори впливають на якість життя не ізольовано, а через взаємодію. Високий рівень зайнятості може не покращувати відчуття добробуту, якщо доходи не покривають витрат на житло, транспорт і комунальні послуги. Розвинена

медична мережа не гарантує доступності послуг, якщо населення стикається з транспортними бар'єрами або браком фахівців. Наявність соціальних виплат не завжди забезпечує реальну підтримку, якщо процедури складні, цифрові канали недоступні для вразливих груп, а інформація про послуги не доходить до адресатів. Тому індексний аналіз має доповнюватися якісною інтерпретацією та вивченням механізмів, через які фактори перетворюються на реальні умови життя.

Важливою відмінністю запропонованого підходу є включення безпекового й відновлювального виміру. У мирний час показники якості життя можуть оцінюватися через стабільні соціально-економічні ряди, але під час війни критичними стають доступ до укриттів, безперервність енергопостачання, робота лікарень і шкіл у змішаних форматах, наявність евакуаційних маршрутів, спроможність громад приймати переміщених осіб і забезпечувати допомогу людям, які втратили житло або роботу. Саме ці фактори визначають, чи може людина підтримувати нормальний ритм життя, працювати, навчатися, отримувати послуги та планувати повернення або інтеграцію в новій громаді.

З позицій державного управління результати індексного та кластерного аналізу мають бути вбудовані у цикл прийняття рішень. На етапі аналізу вони дають змогу виявити просторові диспропорції та групи населення, які найбільше потребують підтримки. На етапі планування - визначити пріоритети державних і регіональних програм, розподілити ресурси між соціальним захистом, житлом, інфраструктурою, зайнятістю та безпекою. На етапі реалізації - налаштувати інструменти для конкретних типів регіонів. На етапі оцінювання - перевіряти, чи зменшуються відмінності між кластерами, чи покращуються слабкі блоки індексу, чи не виникає нових зон соціального ризику.

Для регіонів столично-агломераційного профілю пріоритетом має бути управління навантаженням на житло, транспорт, школи, лікарні та ринок праці. Тут доцільні інструменти підтримки доступного житла, розвиток приміського транспорту, цифровізація адміністративних послуг, інтеграція переміщених осіб у місцевий ринок праці та підвищення прозорості розподілу соціальної допомоги. Для відносно стійких приймальних регіонів необхідні субвенції, що враховують фактичну чисельність населення, мобільні соціальні сервіси, підтримка громадських організацій, які працюють із переміщеними особами, та програми розширення медичної й освітньої інфраструктури. Для індустріально-транзитних регіонів ключовими є підтримка релокованого бізнесу, перекваліфікація працівників, логістична інфраструктура, безпечні промислові зони та зв'язок між економічним відновленням і соціальними стандартами.

Для прифронтових і сильно постраждалих регіонів управлінська логіка повинна бути іншою. Тут не можна застосовувати ті самі критерії результативності, що й для відносно безпечних територій. Першочерговими є безпека, екстрене відновлення критичної інфраструктури, житлова підтримка, евакуаційна спроможність, медико-психологічна допомога, деокупаційне та реінтеграційне планування. Індекс якості життя для таких

регіонів має виконувати роль інструменту раннього попередження: якщо блок безпеки або доступу до базових послуг падає нижче критичного рівня, рішення має прийматися не в межах звичайного бюджетного циклу, а в режимі оперативного реагування. Для територій зі структурними обмеженнями доцільні довші програми: розвиток людського капіталу, підтримка малого бізнесу, доступність транспорту, модернізація соціальної інфраструктури, профілактика бідності та демографічного спаду.

Окремої уваги потребує питання ваг індикаторів. Формально рівні ваги забезпечують прозорість і зменшують ризик довільності, але в умовах війни суспільна значущість блоків є нерівною. Безпека, доступ до житла, енергії та базових послуг мають більшу вагу в регіонах, де ці умови порушені. Водночас для відносно безпечних регіонів критичним стає не лише фізичне виживання, а й довгострокова інтеграція населення, якість освіти, зайнятість і соціальна згуртованість. Тому доцільно використовувати дві версії індексу: базову, порівнювану для всіх регіонів, і політичну, налаштовану на конкретний тип управлінського завдання. Перша версія потрібна для національного моніторингу, друга - для планування програм і бюджетних пріоритетів.

Методична цінність кластерного аналізу полягає також у тому, що він дозволяє уникнути стигматизації регіонів. Рейтинг часто створює уявлення про «успішні» та «неуспішні» області, тоді як кластеризація показує різні комбінації факторів. Регіон із низьким індексом може мати високу інституційну спроможність, але надзвичайні руйнування. Інший регіон може мати середній індекс, але приховані ризики бідності, старіння та відтоку молоді. Для публічного управління важливо не лише зафіксувати місце області в таблиці, а зрозуміти, який пакет інструментів потрібен саме цій території.

Застосування індексно-кластерної моделі може бути корисним для підготовки регіональних стратегій розвитку, планів відновлення громад, програм соціального захисту та міжбюджетного вирівнювання. Якщо регіон належить до кластера з високим навантаженням на соціальну інфраструктуру, формула розподілу ресурсів має враховувати не лише зареєстроване населення, а й фактичну присутність переміщених осіб. Якщо регіон належить до кластера з високими руйнуваннями, показники відновлення житла, енергетики й транспортної доступності мають бути включені до системи оцінювання ефективності. Якщо регіон характеризується низькою економічною забезпеченістю за відносної безпеки, державна політика має зміщуватися від компенсаційної допомоги до інструментів розвитку: зайнятості, навчання, підприємництва, інвестицій у соціальну інфраструктуру.

Окремим напрямом є інтеграція результатів аналізу у цифрові платформи публічного управління. Індекс і кластерний профіль регіону можуть бути представлені у вигляді інтерактивної панелі, де для кожної області видно загальну оцінку, слабкі блоки, динаміку змін і рекомендовані управлінські інструменти. Така панель має бути доступною не тільки центральним органам влади, а й обласним військовим адміністраціям, органам

місцевого самоврядування, громадським організаціям і міжнародним партнерам. Відкритість методики підвищує довіру до рішень і дає змогу перевіряти, чи справді ресурси спрямовуються туди, де вони мають найбільший соціальний ефект.

Разом із тим запропонований підхід має обмеження. По-перше, частина статистичних даних під час війни є неповною або публікується із затримкою. По-друге, фактична чисельність населення в регіонах змінюється швидше, ніж оновлюються офіційні демографічні оцінки. По-третє, суб'єктивні оцінки домогосподарств можуть відрізнятися залежно від досвіду втрат, переміщення та очікувань. По-четверте, кластеризація чутлива до складу індикаторів і вибору методу. Ці обмеження не заперечують доцільності моделі, але вимагають регулярного перегляду показників, прозорого опису джерел даних і проведення чутливісного аналізу перед використанням результатів у бюджетних або стратегічних рішеннях.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у поєднанні соціально-економічного, безпекового та інституційного вимірів якості життя в єдиній аналітичній рамці для регіонального рівня державного управління. Практична новизна полягає в переході від загального моніторингу до типологізації регіонів за профілями потреб. Це дозволяє будувати не універсальні, а диференційовані пакети політики, що враховують реальні умови територій. У такий спосіб індекс і кластеризація перетворюються з дослідницьких інструментів на елементи механізму підвищення якості життя населення.

Для практичного впровадження індексно-кластерної моделі доцільно створити єдиний регламент оновлення даних. Він має визначати відповідальних розпорядників, періодичність подання показників, правила валідації, механізм фіксації пропусків і порядок пояснення різких змін. Без такого регламенту індекс ризикує перетворитися на одноразовий дослідницький продукт, тоді як для державного управління важлива саме регулярність і порівнюваність. Оптимальним є квартальне оновлення оперативних показників безпеки, соціальних послуг і переміщення населення та щорічне оновлення повнішого набору індикаторів, що включає доходи, зайнятість, житлові умови, екологічні характеристики та результати опитувань. Це дасть змогу поєднати швидке реагування з довгостроковим стратегічним плануванням, особливо в умовах нестабільності.

Висновки. Соціально-економічні фактори якості життя населення регіонів України мають багатовимірний характер і в умовах війни повинні аналізуватися з урахуванням економічної забезпеченості, доступності соціальних послуг, демографічної та міграційної стійкості, житлово-комунальних умов, безпеки й інституційної спроможності. Запропонований індексний підхід дає змогу сформулювати порівнювану оцінку регіонів, а кластерний аналіз - перейти від рейтингу до управлінської типології територій. Виокремлення різних профілів регіонів створює підстави для диференційованої державної політики: оперативної підтримки прифронтових і постраждалих територій, посилення соціальної інфраструктури приймальних регіонів, стимулювання зайнятості й релокації

бізнесу в індустріально-транзитних областях, довгострокового розвитку територій зі структурними обмеженнями.

Результати дослідження можуть бути використані під час підготовки регіональних стратегій розвитку, програм повоєнного відновлення, соціального захисту населення, міжбюджетного планування та розроблення цифрових панелей моніторингу якості життя. Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним розрахунком індексу за оновленими наборами даних, тестуванням різних сценаріїв вагування, порівнянням кластерів у динаміці та оцінюванням ефективності конкретних управлінських рішень для кожного типу регіонального профілю.

Список використаних джерел:

1. OECD. How's Life? 2017: Measuring Well-being. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: https://doi.org/10.1787/how_life-2017-en.
2. OECD. OECD Regional Outlook 2016: Productive Regions for Inclusive Societies. Paris: OECD Publishing, 2016. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264260245-en>.
3. Оцінка відновлення та розбудови миру: Аналіз впливу кризи та потреб у східній Україні. Уряд України, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, Група Світового банку. — Київ : Світовий банк, 2015. — Т. 1 : Підсумковий звіт. — 82 с.
4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін / за ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2018. Вип. 5 (19). 544 с.
5. Державна служба статистики України. Офіційний вебпортал. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
6. International Organization for Migration. Ukraine — National Monitoring System: The Situation of IDPs, Cumulative Report (June 2017). 2017. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-%E2%80%94-national-monitoring-system-situation-idps-cumulative-report-june-2017>
7. UNDP. Human Development Indices and Indicators: Statistical Update 2018. URL: <https://hdr.undp.org/content/statistical-update-2018>
8. Eurostat. Quality of life indicators. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators
9. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>
10. Верховна Рада України. Закон України «Про засади державної регіональної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

References:

1. OECD. How's Life? 2017: Measuring Well-being. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: https://doi.org/10.1787/how_life-2017-en.
2. OECD. OECD Regional Outlook 2016: Productive Regions for Inclusive Societies. Paris: OECD Publishing, 2016. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264260245-en>.
3. Otsinka vidnovlennia ta rozbudovy myru: Analiz vplyvu kryzy ta potreb u skhidnii Ukraini [Ukraine Recovery and Peacebuilding Assessment: Analysis of Crisis Impacts and Needs in Eastern Ukraine]. Uriad Ukrainy, Yevropeyskyi Soiuz, Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii, Hrupa Svitovoho banku. Kyiv: Svitovyi bank, 2015. T. 1: Pidsumkovyi zvit. 82 s. [in Ukrainian].
4. Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin [Ukrainian Society: Monitoring of Social Changes] / za red. V. M. Vorony, M. O. Shulhy. Kyiv: Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy, 2018. Vyp. 5 (19). 544 s. [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiyni vebportal [State Statistics Service of Ukraine. Official web portal]. URL: <http://ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. International Organization for Migration. Ukraine — National Monitoring System: The Situation of IDPs, Cumulative Report (June 2017). 2017. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-%E2%80%94-national-monitoring-system-situation-idps-cumulative-report-june-2017>
7. UNDP. Human Development Indices and Indicators: Statistical Update 2018. URL: <https://hdr.undp.org/content/statistical-update-2018>
8. Eurostat. Quality of life indicators. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators
9. Kabinet Ministriv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku: postanova vid 06.08.2014 № 385 [On approval of the State Strategy for Regional Development for the period up to 2020: Resolution No. 385 of 06.08.2014]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» [Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].